

УДК 821.161.2Шевченко:808.1М.Радиш
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2026.03.741>

ВІРШІ КОБЗАРЯ У ТВОРАХ МИРОСЛАВА РАДИША

Юрій ЮСИПЧУК

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7130-2338>

кандидат мистецтвознавства, доцент, Навчально-науковий інститут мистецтв; Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, кафедра методики викладання образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та дизайну, вул. Грушевського 33/6, м. Івано-Франківськ, Україна, e-mail: yurii.yusypchuk@pnu.edu.ua

Здійснено аналіз творчої спадщини сучасного майстра художнього різьблення Гуцульщини Мирослава Радиша. Твори художнього різьблення Мирослава Радиша є гармонійним продовженням традицій розвитку художньої обробки дерева Гуцульщини в непростих умовах сьогодення.

Дослідження його відомих робіт, створених під впливом поезії Великого Кобзаря, визначає актуальність та новизну представленої наукової розвідки.

Метою статті є опис художньо-стилістичних особливостей мистецьких творів Мирослава Радиша, аналіз композиційних особливостей творчих робіт, створених ним на основі улюблених віршів Тараса Шевченка.

Об'єктом дослідження є твори майстра, збережені у музеях України та приватних колекціях, а предметом — художньо-композиційні особливості творів художньої обробки дерева Мирослава Радиша, його трактування творів Кобзаря.

Методологічною основою роботи стали структурний, мистецтвознавчий аналіз принципів формування композиційного вирішення творів мистецтва, аналіз окремих орнаментальних мотивів виробів майстра художньої обробки дерева через осмислення пророчих слів Тараса Шевченка.

Джерельною базою послужили публікації українських авторів про творчість майстра художньої різьблення по дереву Мирослава Радиша та розвиток сучасної художньої обробки дерева на Гуцульщині.

Ключові слова: декоративно-прикладне мистецтво, Гуцульщина, художнє різьблення, декоративні вироби, інкрустація, Тарас Шевченко, Мирослав Радиш.

Yuriy UUSYPCHUK

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7130-2338>

PhD in Art History, Associate Professor,
Educational and Research Institute of Arts;
Vasyl Stefanyk Carpathian National University,
Department of Methodology of Teaching Fine,
Decorative and Applied Arts and Design,
33/6, Hrushevsky Str., Ivano-Frankivsk, Ukraine,
e-mail: yurii.yusypchuk@pnu.edu.ua

POEMS BY KOBZAR IN THE WORKS OF MYROSLAV RADYSH

This article analyzes the artwork of Myroslav Radysh, a prominent master of artistic woodcarving in the Hutsul region. The study of the inspired by the poems of the great Kobzar master's well-known works has highlighted the timeliness and novelty of this research.

The purpose of this article is to describe the artistic and stylistic features of Myroslav Radysh's works and to analyze the compositional characteristics of his creative works based on his favorite poems by Taras Shevchenko.

The object of the study is the stored in Ukrainian museums and private collections artist's works, while the subject is the artistic and compositional features of Myroslav Radysh's wood carvings and his interpretations of the Kobzar's works.

The methodological base of the work was the structural and art-historical analysis of the principles underlying the artist's compositional approach, as well as an analysis of specific ornamental patterns in the artist's woodwork, interpreted through the prism of Taras Shevchenko's words of prophecy.

The source base consisted of publications by Ukrainian authors on the work of the woodcarving master Myroslav Radysh and the development of the modern art of artistic wooden carving in the Hutsul region.

This article features the artist's wooden artworks notable for their diversity, creative imagination, decorative quality, and technical perfection. Shevchenko's famous poems have been brought to life in woodcarvings by a contemporary artist from Hutsulshchyna, embodying his own reflections, experiences, and vision of the Kobzar's work.

Today, Myroslav Radysh is a well-known master of artistic woodcarving in the Hutsul region who has managed to develop his own distinctive style that sets him apart from other masters but at the same time remains closely tied to the Hutsul traditions of artistic woodcarving.

Thus, Myroslav Radysh's woodcarvings are a harmony-filled continuation of the traditions of Hutsul woodworking in the challenging conditions of today. What is particularly relevant is the prophetic message of the great Kobzar resonating in his artistic works.

Keywords: decorative and applied arts, Hutsul region, artistic carving, decorative items, engraving, Taras Shevchenko, Myroslav Radysh.

Вступ. Одним із основних центрів художнього різьблення залишається Косівщина. Більшість дослідників схильні вважати, що різьблення по дереву виникло на Гуцульщині в княжі часи. Але найдавніші автентичні пам'ятки з дерева та металу датуються лише XVII століттям. Можна припустити, що ці твори стали основою, на якій виникла новітня традиція різьблення, точніше, оздоблення дерева (кінець XIX — поч. XX століття), започаткована Ю. Шкрібляком [1, с. 1168].

Сучасні різьблені твори Гуцульщини є продовженням багатовікових традицій, які поєднують автентичні техніки (суха різьба, інкрустація) з новими художніми вимогами. Майстри створюють декоративні тарелі, скриньки, вази, що поєднують гуцульські мотиви з практичністю. На Гуцульщині розвиваються сучасні етнобренди, які переосмислюють спадщину відомих династій майстрів, зокрема Шкрібляків, Корпанюків та Василя Девдюка. Стрижем народного мистецтва й етностетики є категорія етностецької традиції, яка значною мірою визначає спосіб мислення народних майстрів, формує локальну виразність і національну своєрідність творчості [2, с. 229]. Художня різьба та інкрустація використовується для оздоблення виробів з дерева, поєднуючи геометричні орнаменти з елементами інкрустації (деревом, металом, рогом). Сучасна гуцульська різьба продовжує розвиватися, зберігаючи унікальний етнографічний стиль регіону, а твори майстрів презентуються в художніх музеях. Творчість Тараса Шевченка є популярною темою в українському народному та професійному різьбленні по дереву. Вона представлена у вигляді барельєфів, портретних панно, скульптур та декоративних тарелей. Поширені барельєфні портрети Тараса Шевченка, вирізані з бука, дуба чи липи. Часто зустрічаються роботи, де майстри відтворюють відомі автопортрети поета. Сучасні майстри художньої обробки дерева інколи звертаються до ілюстрування творів «Кобзаря». Петро Верна, наприклад, створив понад 30 скульптурних портретів Тараса Шевченка та композицій на сюжети його творів. У художньому різьбленні творів Тараса Шевченка відзначилися Володимир Купчишин, Петро Пипа, Юрій Дяченко, Василь Явдошняк. Тема Тараса Шевченка в різьбі по дереву залишається актуальною, поєднуючи традиційні народні мотиви з класичними образами поета.

Отже, мета дослідження полягає в аналізі художньо-стилістичних та композиційних особливостей творчого доробку Мирослава Радиша на основі віршованих творів Тараса Шевченка.

Методологічною основою роботи стали структурний, мистецтвознавчий аналіз принципів формування композиційного вирішення творів митця, аналіз окремих орнаментальних мотивів виробів майстра художньої обробки дерева через осмислення пророчих слів Тараса Шевченка.

Основна частина. Мирослав Богданович Радиш є заслуженим художником України, членом Національної спілки художників України (НСХУ), членом правління Косівської районної організації НСХУ, лауреатом премії імені Юрія Шкрібляка (1999), премії імені Катерини Білокур (2005), премії Тетяни Яблонської (2017), міжнародної премії «CORONA CARPATICA» (2022). Мирослав Радиш нагороджений медаллю НСХУ «За творчі здобутки» (2024).

Народився Мирослав Радиш 5 травня 1962 року в м. Косові у родині педагогів Богдана Ілліча та Євдокії Олексіївни. З 1977 по 1981 роки навчався в Косівському технікумі народних промислів імені Василя Касіяна на відділі художнього дерева. Опановувати фах допомагали досвідчені викладачі, зокрема батько Богдан Ілліч був викладачем композиції та проектування. Закінчив художньо-графічний факультет Івано-Франківського державного педагогічного інституту імені Василя Стефаника у 1989 році [3, с. 777]. На даний час Мирослав Богданович є викладачем фахового коледжу Косівського державного інституту декоративного мистецтва. Батько митця був майстром прикладного мистецтва та поетом, письменником. Його поетичні твори надихали Мирослава на виготовлення унікальних робіт художньої різьби. Саме завдяки безперервному експериментуванню з матеріалами, техніками виконання, грі кольорів і багатій творчій уяві Мирославу Радишу вдалося сказати своє слово в сучасній гуцульській різьбі [3, с. 779]. У мистецькому доробку автора із традиційними вагоме місце посідають твори новаторські, що відповідають сучасним естетичним критеріям [4, с. 29].

Особливу увагу привертають твори художньої різьби по дереву на основі віршів Тараса Григоровича Шевченка.

Оригінальною є творча робота Мирослава Радиша «Врага не буде, супостата», яка є цікавим рівнем узагальнення (іл. 1). В цьому творі вірш Тараса Шевченка не зображений буквально, а «зашифрований» у формі, ритмі й орнаменті. Це пластична метафора його слова — пророчого, напруженого, багатозначного. В основі роботи композиція замкнена, динамічна структура, побудована на взаємоперетині овальних і спіралеподібних форм. Центральний елемент тарелі може нагадувати бандуру, знак руху, пульсації та навіть ембріональну форму, як символ народження сили. Спіральність в творі звучить як заклик до дії, до неминучої розв'язки. Орнамент тут і фактура надзвичайно багаті: геометричні різьблені пояси (трикутники, ромби, «ялинка») формують ритмічний, строгий каркас. Дрібномодульні текстури тарелі (розети, насічки) додають глибини й тактильності; інкрустація з кольоровим візерунком (нагадує фрагменти народної тканини або писанки, зображуючи хаотичний, керований вибух енергії). Контраст між стриманою дерев'яною різьбою і строкатою інкрустацією створює напругу. Зовнішній край тарелі оформлений чітким ритмом трикутників, що працюють як оберіг, знак сили. Це вже своєрідна межа, яка відокремлює внутрішній світ (дух, слово) від зовнішнього (боротьба, ворог). Рельєф твору неглибокий, але дуже продуманий, в якому світло ковзає по різних площинах, підкреслюючи зміну фактур, створюючи ефект живої поверхні. Основними якостями твору є символічність, ритмічна напруга та емоційна енергія. Орнаментальна таріль виконана за допомогою поєднання різьби та інкрустації. Цей декоративний виріб є пластичною інтерпретацією ідеї Шевченка: сила, що визріває всередині народу і неминуче проявиться назовні.

Декоративна таріль «Рече та стогне Дніпр широкий» є однією з найбільш експресивних творчих робіт (іл. 2). Вся композиція роботи працює саме як образ руху води, напруження і сили. Основою композиційної структури є осьова симетрія, але вона «оживлена» хвилеподібними лініями. Центральна вісь тарелі формує стійкість (як берег або світогляд), тоді як бокові дуги і спірали створюють відчуття розгортання хвиль. Верхній елемент із розеткою у роботі наче сонце або небесний знак, джерело енергії, від якого вниз «спадають», переданий через щільність орнаменту і його напружений ритм.

Іл. 1. Мирослав Радиш. Орнаментальна таріль. «Врага не буде, супостата». 2013 р.

Іл. 2. Мирослав Радиш. Орнаментальна таріль. «Рече та стогне Дніпр широкий». 2016 р.

це вир, закручена вода, внутрішній рух; ряди напівкруглих елементів — нагадують хвилі або удари води об берег; вигнуті арки — як течія, що огинає простір. Автор показує не спокійну воду, а стан «реву і стогону» які наче сонце або небесний знак, джерело енергії, від якого вниз «спадають», переданий через щільність орнаменту і його напружений ритм.

Таріль насичена традиційними мотивами, але вони працюють як енергія: трикутники по краю — як зубці, гребені хвиль або навіть буря; меандрові (ламанна лінія) мотиви — символ безперервного руху, течії; розети і кола — центри концентрації сили. Важливо: тут майже немає «порожнього» місця — усе заповнене. Це створює ефект тиску, як у природній стихії перед бурею.

Іл. 3. Мирослав Радиш. Орнаментальна таріль. «Любіть Україну свою, за неї Господа моліть». 2023 р.

Рельєф роботи чіткий, різьба глибша і контрастніша; світло підсилює різницю між рівнями; тіні в западах створюють драматизм; дрібна насічка додає «шуму», як у водній поверхні.

Нижній центральний знак тарелі нагадує птаха або стилізований тризубоподібний мотив. Можливо це дух, або душа народу, або точка опори серед стихії. Ключові якостями роботи є динаміка і напруга (через хвилеподібний ритм); тотальна орнаментальність (без пауз, як безперервний шум води); символічна трансформація природи в декоративну мову; емоційна експресія — відчуття сили, що виходить за межі форми.

Це твір, де різьба перетворюється на пластичну стихію: не зображення Дніпра, а сам його стан — ревучий, живий, могутній.

Різьблена дерев'яна таріль «Любіть Україну свою, за неї Господа моліть» поєднує мотиви духовності, єдності народу та сакральної любові до Батьківщини (іл. 3).

Композиція твору має виразно центричну, майже іконописну структуру. У центрі розташована складна розета — символ сонця, вічності та Божої присутності. Вона нагадує водночас і хрест, і квітку життя, що підкреслює ідею духовного джерела, з якого походить сила народу. Центральний елемент виступає як осердя віри — внутрішній світ, де зароджується молитва.

Навколо центру розгортається коло стилізованих людських постатей. Вони рівномірно розташовані по периметру, утворюючи замкнене коло — символ єдності, громади, соборності. Їхні фігури спрощені, позбавлені індивідуальних рис, що підкреслює узагаль-

нений образ українського народу. Руки складені або спрямовані до центру — це жест молитви, звернення до Бога. Таким чином, у композиції реалізується ідея: любов до України виявляється через спільну духовну дію — молитву.

Орнаментальна система надзвичайно насичена і багаторівнева. Кожен пояс тарелі має свій ритм і символіку: зовнішній край прикрашений геометричним орнаментом (трикутники, кола), що символізують порядок, гармонію та безперервність життя; середній пояс із фігурами людей створює ритм повторення, який підсилює відчуття спільності; внутрішні рослинні мотиви (листя, гілки) уособлюють життя, відродження, укоріненість у рідній землі. Контраст світлих вставок і темнішого фону надає композиції вишуканої декоративності й водночас підсилює глибину різьби. Точкові інкрустації створюють ефект світіння — ніби духовне світло, що виходить із центру і поширюється на весь простір. Сислове наповнення твору безпосередньо перегукується з шевченківським закликком. Тут любов до України осмислюється не як абстрактне почуття, а як дія — молитва, духовна відповідальність, внутрішня єдність. Коло постатей символізує народ, який об'єднаний спільною вірою і спільною долею. Центральний солярно-хрестоподібний знак — це уособлення Божої істини, до якої звернений цей народ. У роботі відсутній драматизм чи трагічний надриг — натомість панує гармонія, впорядкованість і піднесеність. Це вже не образ втрати, як у багатьох творах Тараса Шевченка, а образ духовного ідеалу: народ, який усвідомлює себе, любить свою землю і звертається до Бога за її долею.

Таким чином, таріль є не лише витвором декоративно-ужиткового мистецтва, а й символічною моделлю світу, в якій через традиційну гуцульську різьбу передано головну ідею поезії — єдність любові до Батьківщини і молитви як найвищого прояву цієї любові.

Ця декоративна таріль інтерпретує образ українського села в дусі поезії Тараса Шевченка — як «село, наче писанка», де краса поєднана з гармонією і глибинним народним змістом (іл. 4). У Тараса Шевченка образ села постає як ідеалізований, гармонійний світ; краса, створена працею людини; єдність природи й культури. Ця робота — не буквальна ілюстрація, а орнаментальна метафора села: поле стає узором, праця — ритмом, життя — композицією.

Таріль має круглу форму, яка підкреслює символ цілісності світу.

Верхній пояс твору показує стилізоване село: хатини, дерева, спокійний горизонт. Основне поле різьбленого твору поділене на діагональні сегменти, що нагадують: ниви, поля, оброблену землю. Кожен сегмент орнаментальної тарелі заповнений різним орнаментом, що створює багатство фактури. При допомозі орнаментально-геометричної мови в творі переважають трикутники, ромби, лінійні ритми. Орнамент тарелі нагадує традиційну вишивку та писанку, в якій кожна площа має власний ритм, але всі разом утворюють єдність. Цікавими є ритм і структура, а саме діагоналі створюють рух і динаміку — поле «живе»; повтори елементів формують відчуття порядку і праці; контраст напрямків підсилює композиційну напругу. Серед символіки елементів хати уособлюють осередок життя, родину, дерева — природу, поля — працю, поділ на сегменти — упорядкований світ селянина. У творчій роботі використано різні породи дерева: світлі — для «світла» і відкритості; темні — для глибини і акцентів. Контрасти тарелі створюють ефект мозаїки, подібний до писанки, натуральна текстура дерева додає тепла й автентичності, які передані через декоративну впорядкованість, ритмічну організацію простору, поєднання.

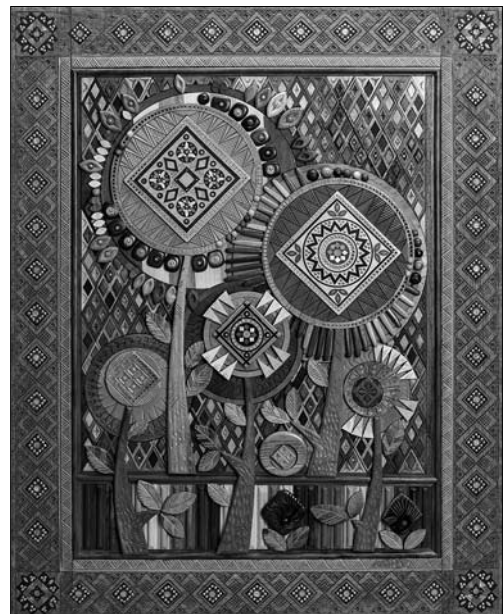
Отже, ця робота передає головну ідею Тараса Шевченка: у простому селянському світі ми бачимо глибоку красу і гармонію.

Цікавою творчою роботою є різьблений дерев'яний пласт «Садок вишневий коло хати» (іл. 5). Твір є декоративно-символічною інтерпретацією поезії Тараса Шевченка. У цій творчій роботі через орнамент і композицію передано образ українського села, гармонію природи й людського життя. У центрі композиції — стилізовані дерева, що нагадують квітучий сад. Їхні крони виконані у вигляді круглих медальйонів із складними геометричними орнаментами. Ці орнаменти відсилають до традиційної української символіки: ромби, розети, сонячні знаки — уособлення життя, родючості.

Даний різьблений пласт (панно) інтерпретує образ Катерини Тараса Шевченка і має виразні художньо-стильові особливості, де традиція поєднана з модерною пластикою (іл. 6). У ліро-епічній поемі поемі «Катерина» головна тема — трагедія жінки, покинутої й осудженої суспільством. У творі це передано через: замкнуту позу фігури як соціальну ізоляцію; орнаментальну «обгортку» як тиск традиції; декоративну красу як контраст із трагічним змістом.

Іл. 4. Мирослав Радиш. Орнаментальна таріль. «Село, наче писанка». 2023 р.

Іл. 5. Мирослав Радиш. Декоративний пласт. «Садок вишневий коло хати» 2025 р.

У центрі композиції ми бачимо постать Катерини, схиленої в замкнений, інтровертній позі. Фігура жінки узагальнена, майже іконописна: обличчя умовне, очі заплющені — стан внутрішнього болю. Простір даного твору побудований як декоративне тло, на якому домінує площинність. Оригінально подана стилізація форми. Фігура жінки трактована через геометризацию і орнаменталізацію: тіло складається з плавних, замкнених ліній; одяг — це орнаментальна площа (нагадує вишивку). У роботі відсутня анатомічна деталізація, яку замінює акцент на силуеті Катерини. Орнамент з чіткими контурами не лише декоративний, а семантичний із

Іл. 6. Мирослав Радиш. Декоративне панно «Катерина» 2026 р.

мовою змісту. Він поєднує рослинні мотиви як символ життя, яке зів'яло; геометричні повтори як замкнутість долі; фон із хвилястих форм як внутрішня тривога, неспокій. Вишивка поруч (окремий об'єкт) підсилює тему народної традиції і жіночої долі. Використано природні кольори дерева, а саме світлі (липа, клен) і темні (горіх) породи створюють контраст. В цьому різьбленому пласті нкрустації (жовті, темні вставки) додають ритму. Червоне намисто, яке є єдиним яскравим акцентом стає символом кохання, крові, трагедії. Схилена голова і закриті очі жінки передають сором, страждання, внутрішню ізоляцію. Відсутність активного руху на панно підкреслює стан приреченості, «замикаючи» героїню всередині орнаментального світу — як у пастці. Згідно зі стильовою характеристикою цей твір можна визначити як неотрадиціоналізм (опора на народне мистецтво) з елементами декоративного модерну та впливом гуцульської різьби (дрібний геометричний орнамент, рамка). Дана робота вирізняється синтезом образу (психологія героїні), орнаменту (народна символіка) та матеріалу (тепло дерева).

Отже, це панно не є ілюстрацією в прямому сенсі, а пластичною метафорою поезії, де форма і декор працюють як носії глибокого драматичного змісту.

Всі описані мистецькі твори можна побачити у приватному музеї родини Радишів, який був створений в 2021 році під назвою «Дедик», що означає тато на гу-

цульському діалекті. Музей створений для збереження, популяризації пам'яті про видатних представників родини та гуцульських традицій. Марія Радиш разом з дочкою Оленою створюють зразки Косівської кераміки. В цьому музеї через історію однієї родини розкривається велич і багатство культури всього краю.

Висновки. Проаналізувавши мистецькі твори Мирослава Радиша на основі віршів славетного Кобзаря, слід зазначити, що у своїй творчості Мирослав Богданович звертався до вже встановлених композиційних елементів та орнаментальних мотивів, притаманних митцям Гуцульщини, а також зумів досягти власного стилю та власного трактування форми та орнаменту та міг творчо підійти до композиційного вирішення мистецьких творів.

Митець зумів сформувати власний художній стиль, що значно відрізняється з-поміж інших майстрів, та, водночас, завжди залишається тісно пов'язаним з гуцульськими віковими традиціями художньої обробки дерева.

Пророче слово Великого Кобзаря по-новому звучало в його мистецьких творах.

1. Юсипчук Ю. Різьблення та металіства на Гуцульщині у першій половині XIX століття. *Народознавчі зошити*. 2018. № 5 (143). С. 1168—1175.
2. Станкевич М. *Етноестетика. Філософія народного мистецтва*. Львів: Спілка критиків та істориків мистецтва, 2020. 276 с.
3. Никорак О., Юсипчук Ю. Різдвяна паварадиція художнього дерева і металу Гуцульщини. *Народознавчі зошити*. 2019. № 5 (147). С. 777—782.
4. Никорак О., Юсипчук Ю. Мистецтво, що змушує хвилюватися. *Образотворче мистецтво*. 2018. № 2. С. 28—33.

REFERENCES

- Yusypchuk, Yu. (2018). Carving and metalwork in Hutsul region in the first half of the 19th century. *The Ethnology notebooks*, 5 (143), 1168—1175 [in Ukrainian].
- Stankevych, M. (2020). *Ethnoaesthetics. Philosophy of folk art*. Lviv: Association of Critics and Art Historians [in Ukrainian].
- Nykorak, O., & Yusypchuk, Yu. (2019). Christmas traditions of artistic wood and metal in Hutsul region. *The Ethnology notebooks*, 5 (147), 777—782 [in Ukrainian].
- Nykorak, O., & Yusypchuk, Yu. (2018). Art that makes you feel. *Fine Arts*, 2, 28—33 [in Ukrainian].